

Emil Spajić †

Nalazište mlađeg željeznog doba s terena Osijeka

Upravi osječkog muzeja bilo je već otprije poznato, da su se pronalazili ostaci materijalne kulture na ciglani u Donjemu gradu prilikom kubiciranja zemlje. Svi su nalazi propadali ili zbog neobaviještenosti radnika ili su pak od bivših vlasnika ciglana ignorirani i kao bezvrijedni odbačeni. Iz takovoga rada rezultiralo je to, da u muzej, kamo su spadali nalazi, nisu našli put. Ciglana je više puta prekidala rad na kraće ili duže vrijeme ili je uništivši kulturni sloj trebalo duže vremena, dok se opet nije radilo u kulturnom sloju. Zbog tih dužih vremenskih razmaka, i zbog toga što muzej nije obavještavan o radu, nije mogao pratiti stanje na terenu.

Međutim od januara 1952. g. situacija se potpuno izmijenila. Muzej je bio obaviješten, da ciglana opet radi na kulturnom sloju, pa se odmah s njom povezao. Uprava ciglane, uočivši važnost nalaza, najpripravnije se odazvala suradnji i stavila na raspolaganje sve pogodnosti muzeju. O svakom grobu, koji bi se pojavio prilikom kopanja, obavijestili bi Muzej, a istodobno bi prestali s radom na tome mjestu i nastavili na drugome.

Ciglana se nalazi na desnoj obali Drave u neposrednoj blizini Osijeka (Ekstravilan br. 48) udaljena oko 400 metara istočno od zadnje tramvajske stanice. Na ovom se terenu nalazi po svem sudeći nekropola, koja je otkrivena iskapanjem zemlje za potrebe ciglane.

Grobovi se nalaze u dubini od 0,50 do 0,90 m. Svi dosada otkriveni skeleti bili su položeni na leđa, osim skeleta u grobu br. 2. Sahranjivanje se, prema dosadašnjem saznanju vršilo na različne načine. Pronađeni su cjelokupni skeletni grobovi, grobovi, u kojima je nađeno više lubanja, dok od ostalog dijela skeleta nije bilo traga. U iskopu br. 7. prilozi nose jasne tragove paljevine. Žarnih grobova nije pronađeno. Dosada se nisu mogli konstatirati ostaci drveta ili tekstila, pa se zasada još ne može govoriti o tome, kako su ih pokapali. Većina grobova ima priloge, i to od metala (bronca, manje gvožđe) u obliku nakita i oružja, dok je keramike vrlo malo. Keramika je čisto latenska po obliku i po

fakturi. Dosada su se od fragmenata mogle rekonstruirati svega dvije posude, T. I, sl. 5; T. VI sl. 45. Posuda pod brojem 45 načinjena je od grafitu. Osim ulomaka, od kojih se dala restaurirati jedna zdjela i jedan lončić pronađeno je još svega dvadeset krhotina, na osnovu kojih se ne može odrediti tip i oblik posude.

Prilikom kubiciranja zemljišta jedan je dio grobnih priloga bio izbačen iz grobova, pa zbog toga nedostaju potrebni podaci. Svi takovi predmeti svrstani su posebno po skupinama, kako su pronalazeni pod imenom »Iskop«.

Grobove i iskope smo numerirali onim vremenskim slijedom, kako su pronađeni i otvarani.

Svi dosada pronađeni predmeti treba da posluže kao dopuna u nizu predmeta, koji bi se dobili jednim eventualnim sistematskim iskopanjem.

Sve crteže koji se ovdje donose izradio je Jovan Gojković.

OPIS MATERIJALA PO GROBOVIMA I ISKOPIMA

Iskop br. 1.

Ove su grobne priloge pronašli radnici u iskopu. Orijentacija groba naknadno se nije mogla ustanoviti. Prilozi su ovi: brončana naroskana narukvica polomljena na dva dijela, nepotpuna. Kolut narukvice ukrašen je rebrima na razmaku od 5 mm jedno od drugoga. Svako je rebro dugo 19 mm i ukrašeno sa 3 odebljanja u obliku kuglice. One su smještene na krajevima i u sredini. T. I. sl. 1.

Jedan brončani članak astragalnog pojasa (Vidi opis priloga groba br. 9).

Grob br. 1.

Orijentacija Z.-I. Dubina 0.50 cm. Skelet dobro sačuvan. Ruke opružene uz tijelo. Na svakoj ruci nadlaktici nađena po jedna potpuno cijela brončana narukvica. Pored tijela nalazio se savijen mač i 1 nož, dok je u visini glave nađena polovica posude, koja je sada restaurirana.

Narukvica po svom tipu odgovara kasnijim fazama latena (Lc). Kolut narukvice ukrašen je polukružnim u sredini ispučenim rebrima. Jedno je rebro ukrašeno sa tri odebljanja, i to u nizu. Drugo je rebro neukrašeno. Ona su naizmjenično poređana. Narukvica je ovalna oblika. Unutrašnji je promjer $5,5 \times 4,5$ cm. Obadvije su narukvice iste. T. I. br. 2.

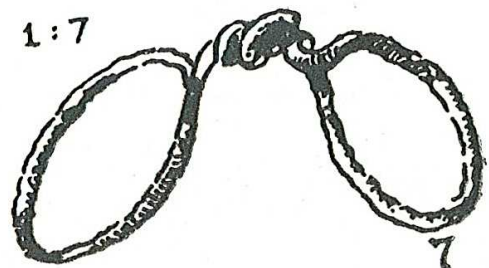
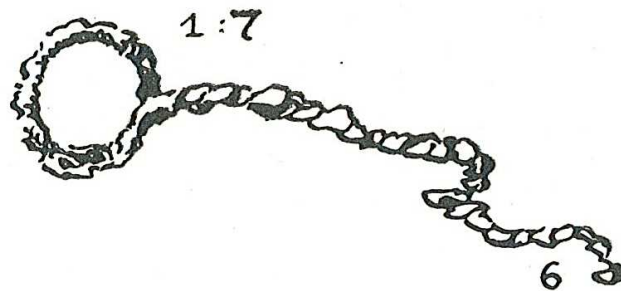
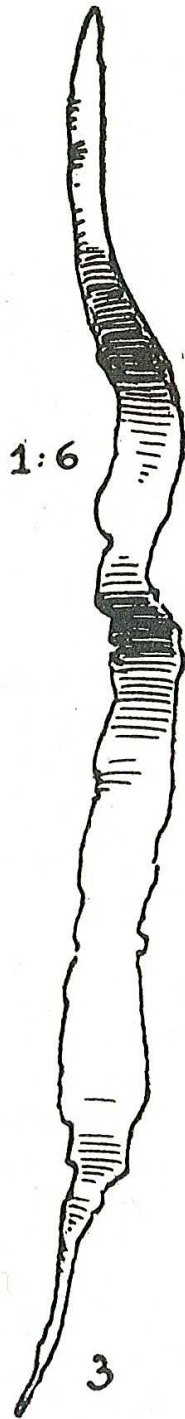
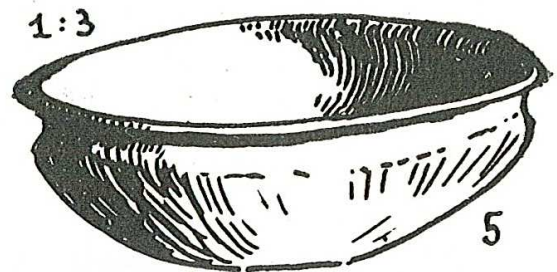
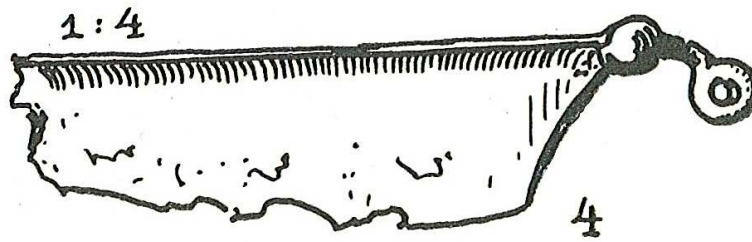
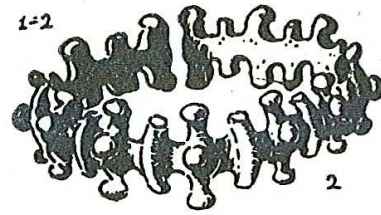
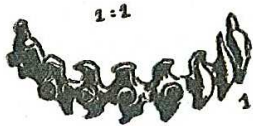
Mač je nađen bez korica i dosta oštećen rđom. Tipološki odgovara mačevima, koje je publicirao R. Pittioni na str. 309. br. 15. Ovaj mač pripada razdoblju La Tène c. Mač je bez vrha i na dva mjesta jače oštećen. T. I. br. 3.

Latenski gvozdeni nož¹ T. I. br. 4. Pri vrhu je oštećen. Očuvana dužina noža jest 23,5 cm., dok je širina ploštice 6,5 cm. Hrbat je noža horizontalan i profiliran. Nož se pri dršku oštro sužava i prelazi u masivnu kuglicu, iz koje se u blagu luku savija nastavak, koji se završava prstenom. Tipološki ovaj nož odgovara latenskom kulturnom stepenu B².

¹ I. Hunyady: Die Kelten im Karpatenbecken T. LII. br. 7.

² R. Pittioni: Die Urgeschichtlichen Grundlagen der Europäischen Kultur, str. 309. br. 19.

Tabla I.

Uz ove se priloge pronašla polovica latenske zdjelice, koja je sada restaurirana. T. I. br. 5. Promjer je gornjega otvora 15 cm, dna 6 cm. Načinjena je od dobro pečene zemlje. Posuda je crne boje. Rub profiliran. Tipološki odgovara latenskim zdjelama tipa La Tène c.

Grob br. 2.

Priloge su ovoga groba sami radnici povadili i prenijeli u kancelariju ciglane. Prema njihovu pričanju našli su skelet u sjedećem stavu okrenut prema istoku. (Ukoliko je to doista točno, to bi bio jedini grob, koji je dosada otkriven na ovom terenu.) Za priloge kažu da su se nalazili u visini ruku i nogu.

U grobu pronađen je predmet od dvije gvozdene okrugle šipke spletene jedna oko druge u obliku užeta. Na vrhu nalazi se gvozdeni prsten s promjerom 8 cm, čiji su nastavci spleteni u dužini 27 cm, a završavaju se karikom promjera 2 cm. Na ovu kariku nastavlja se drugi dio u dužini od 10 cm, koji se završava glavicom. Ovaj pokretni dio spleten je od dvije tanje šipčice. T. I. br. 6. U ovom je grobu bio još jedan prilog. T. I. br. 7. Od gvozdene šipke u promjeru od 1 cm načinjena su dva prstena međusobno spojena pletenom spojnicom. Spojnica je duga 4 cm. Promjer jednoga prstena je 7.5 cm, a drugoga 6 cm. Zbog nedostatka literature nije moguće dati pobliže objašnjenje.

Iskop br. 2.

Nađena su dva fragmenta gvozdenoga mača. Jedan je ulomak posve ravan i završava se šiljkom. Dužine je 27 cm. Na tome fragmentu nađen je jedan dio korica u dužini od 11 cm. S obje strane korica vidljiva je ravno utisnuta linija. T. I. br. 8. Drugi je ulomak mača savijen te ima valovit oblik. Duž sredine s jedne i druge strane vidljivo je slabo profilirano rebro. Oba su fragmenta oštećena rđom.

Također je nađeno koplje, koje je dosta oštećeno. Dugačko je 52 cm, od toga 11 cm držak. Duž koplja, koje se završava dugim i uskim vrhom, prolazi odeblljanje na obje strane. Koplje ima uzan list. T. II. br. 9.

Grob br. 3.

U grobu, koji je orijentiran Z-I. u dubini od 0.50 cm pronađene su dvije manje lubanje, koje su se nalazile jedna kraj druge. Kostii su se skeleta sasvim raspale, pa su bile vidljive samo u obliku bijeloga praha na tamnoj vlažnoj zemlji. Iz tih ostataka bilo je moguće ustanoviti orijentaciju, ali nije bilo moguće utvrditi, da li je ovdje bio jedan ili dva skeleta. Pored lubanja pronađeno je samo nekoliko malenih fragmenata keramike, pa se po fakturi moglo zaključiti, da pripadaju La Tènu.

Pored groba u iskopu pronađena je gvozdена naočarasta fibula. T. II. br. 10. Kao što se na slici vidi, ona je nepotpuna. Sastoji se od dve gvozdene kružne površine u promjeru od 3 cm međusobno vezane spojnicom od 6 mm, preko čije sredine prolazi čvrsto spojeni prsten. Nedostaje glava i igla. Pored fibule pronađena su dva atipična gvozdена ulomka, vjerojatno od fibule.

Grob br. 4.

Na udaljenosti oko 15 metara od groba br. 3 otkriven je ovaj grob. Orijentacija Z.-I. dubina 0,60 cm. U grobu nalazila se veoma oštećena posudica, odnosno njezino dno. U toj se posudici nalazio dio brončanog astragalnog pojasa od 40 članaka i jedne oštećene kopče s toga pojasa. T. II. br. 11. Kopča se sastoji od pravokutne pločice, s čije jedne strane polazi brončana petlja, dok je druga strana pločice vezana na pojas. Dužina je članaka 3,5 cm. Na pojas su članci bili pričvršćeni na tri mjesta. Članak se sastoji od tri poluloptasta ispupčenja na oba kraja i u sredini, a ispod njih je šupljina, kroz koju se provlačila vrpca. Između poluloptastih oblika nalazi se po jedno poprečno rebro duljine 9 mm, u kojemu su plitko urezane dvije crtice. Sudeći po dimenziji članaka, vjerojatno je to bio dječji ukrasni pojas.

Pored pojasa nađen je mali brončani privjesak u obliku zvonca. Na vrhu ima okrugao otvor. T. II. br. 12.

Nalaz je iz ovoga groba interesantan za nas, jer se astragalni pojasi nalaze uglavnom u ilirskom materijalu Balkanskoga poluostrva (ali ih ima nešto sjevernije u halštatskoj nekropoli). Prema ostalim nalazima (Glasinac u Bosni, Dalj i Sotin u Hrvatskoj kao i u Halštatu) možemo ih datirati u I. željezno doba. Kopča ovoga pojasa pokazuje jedan stepen razvoja dalje u La Tène, jer u I. željezno doba ne preovladava kopča s kvačicom. Da ovaj pojas pripada kraju I. željeznoga doba, može se zaključiti i po opisanom privjesku, koji je u I. željezno doba veoma čest.

Grob br. 5.

Jedan metar na sjevero-zapad od groba br. 3 otkopan je ovaj grob, koji je bio orijentiran Z.-I. U dubini od 0,60 cm pored sasvim u prah pretvorenog skeleta pronađena je brončana narukvica polomljena na dva dijela, ali kompletna, i dio gvozdenog noža.

Preko prstena narukvice nalaze se rebra, ali jedva naglašena, tako da se čini, da se niz od tri ispupčenja nalazi direktno na prstenu narukvice, a ne na rebrima. T. II. br. 13. Narukvica je otvorena, ovalna, promjera 4 cm. Ovaj tip narukvice odgovara nalazima krajem I. željeznoga doba.

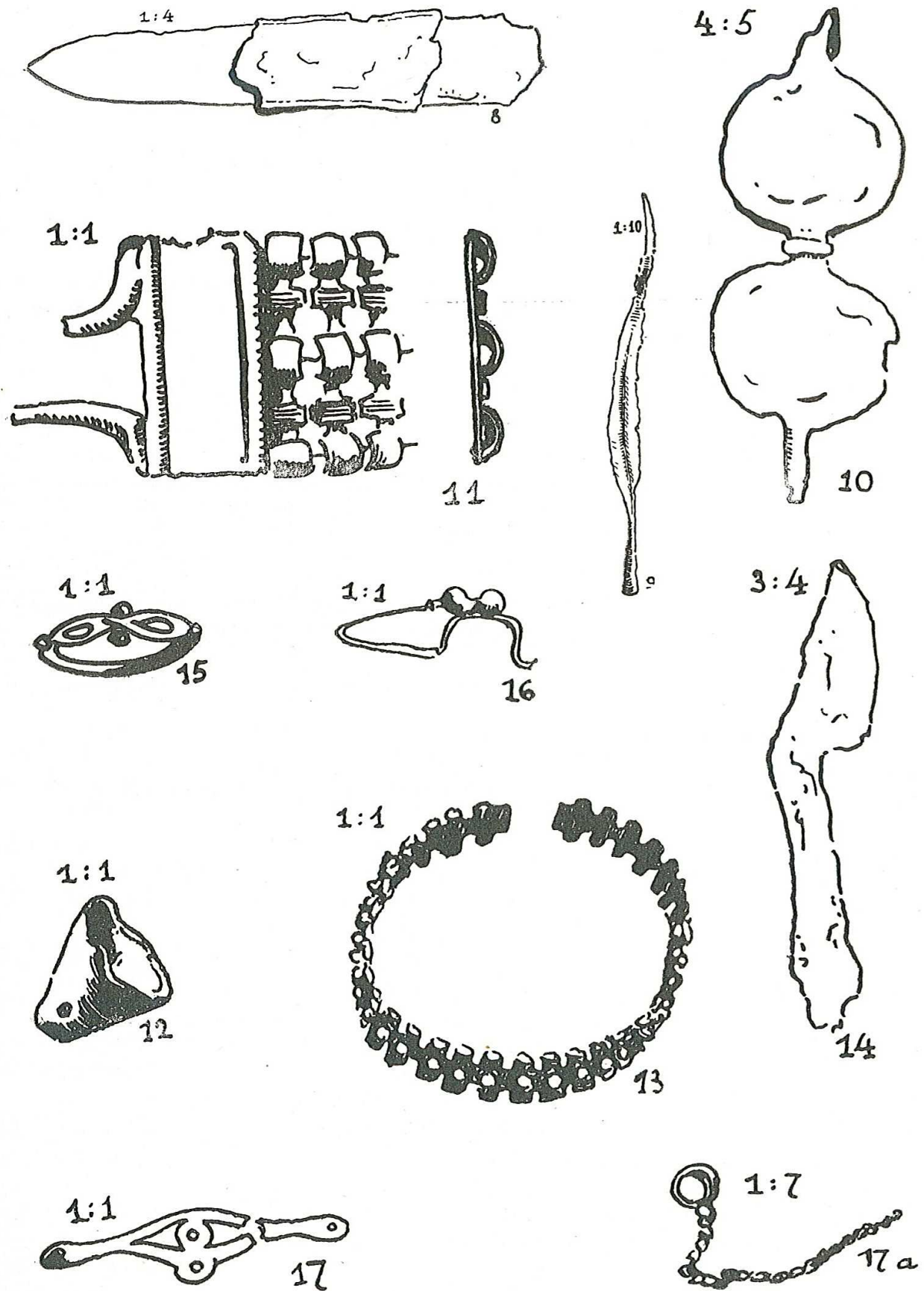
Dužina gvozdenoga noža malo savijenog oblika jest 9 cm, od toga sječivo 3,5 cm. Širina sječiva na najširem dijelu iznosi 1,5 cm. Vrh je noža otpao. Nož je dosta uništen od rđe i na nekoliko mjesta oštećen. Po ostacima ovoga noža može se zaključiti, da i on tipološki pripada kraju I. željeznoga doba. T. II. br. 14.

Grob br. 6.

Ovaj je grob bio udaljen oko 5 met. jugozapadno od groba br. 3. Orijentacija Z.—I. Skelet je bio dobro sačuvan. Ruke su bile položene uz tijelo. U grobu bili su prilozi: 2 brončana prstena, 2 brončane fibule, spirala brončane fibule, spirala i dio luka bronč. fibule, 3 ulomka ukrasnog okova, gvozdena narukvica i 1 gvozdeni predmet.

Brončani prsten T. II. br. 15 sastavljen je od dva dijela, koluta i glave. Glava je ukrašena dvjema brončanim žicama spletenim u obliku

Tabla II.

osmice. U sredini osmice na križanju brončanih žica nalazi se s obje strane po jedno maleno ukrasno dugme. Kolut je naroskan. Oba su prstena jednaka.

Brončane su fibule tipa kasnoga latenskoga. Obadvije su polomljene, ali kompletne. T. II. br. 16. Svaka je fibula duga svega 4,5 cm. Noga se fibule završava sa dva ukrasna dugmeta jako navučena na luk i vezana. Obadvije su fibule iste.

Fragment kasnolatenske brončane fibule sastoji se od jednog dijela spirale i jednog dijela luka na koji je duboko sve do spirale navučena noga fibule. Noga je na luk pričvršćena četvrtastom pločicom.

Ukrasni okov od brončanog lima jest ovalno ispupčena oblika, rađen na proboj. Na kraju, koji se završava oblinom, nalazi se rupica. Odmah iza nje dijele se dva kraka, u čijoj se sredini nalazi ukras u obliku diska s rupom u sredini. Drugi je dio ukrasa načinjen analogno opisanome. Lijevo i desno od diskosa nalaze se dva ispusta, na kojima se nalazi po jedan otvor. T. II. br. 17.

Gvozdена je narukvica latenskoga oblika. čiji završeci prelaze jedan preko drugoga u duljini od 3,5 cm. Dosta je oštećena rđom. Konstrukcija je ista kao i kod narukvice na T. III. br. 18.

Jedan gvozdeni predmet, koji je isti kao i prilog iz groba br. 2. Ovaj je primjerak nešto manji. T. II. br. 17a.

Sadržaj ovoga groba može se datirati na osnovu 3 spomenute fibule u kasni La Tène. U prilog tome govori također i narukvica, koja je po svom obliku karakteristična za ovaj period.

Iskop br. 3.

Radnici, koji su kopali zemlju, u prvi mah nisu primijetili, da su otvorili grob. Tek kad su u iskopu pronašli 2 cijele brončane narukvice, pažljivije su nastavili s radom, ali je bilo kasno. Grob je bio uništen. U iskopu pronašli smo još: 5 bikoničnih zrna od modre staklene paste, 1 brončanu fibulu i fragmente 2 gvozdene fibule.

Narukvica³ je od brončane žice četvrtastog presjeka s krajevima, koji su otvoreni i suprotno postavljeni. Jedna je bez ikakvih ukrasa, dok su na drugoj plitko urezani zarezi u obliku crtica. Promjer je narukvice 6 cm. T. III. br. 18.

Brončana je fibula nekompletna, jer joj nedostaje igla. Spirala je načinjena od malo deblje žice. Luk je visoko uzdignut i širok. Na nj se naslanja završetak noge, koji ima ukrasno dugme. Fibula je srednje-latenskoga tipa. T. III. br. 19.

Iz fragmenta jedne gvozdene fibule nazire se jedan dio spirale i luka, zatim dio noge s ukrasnim dugmetom (vjerojatno je srednje-latenskoga tipa).

U fragmentu druge gvozdene fibule sačuvan je luk. Prema rekonstrukciji ova fibula pripada tipu lučnih fibula s romboidnim raskucanim lukom. Luk se na široj strani završava sa po dva polukružna ispupčenja. T. III. br. 20.

³ K. Bittel: Die Kelten in Württemberg, T XII. br. 3

Grob br. 7.

U neposrednoj blizini ovoga groba otvoreno je još 6 grobova, koji su bili bez priloga. Svi su bili orijentirani Z.—I.

U ovom su grobu bili prilozi: 2 brončane cijele narukvice, 1 brončana fibula cijela, gvozdена kopča za pojas s jezičkom i zrna đerdana.

Brončane su narukvice iste kao i iz iskopa br. 3. Neukrašene su, a krajevi im se ne dotiču. Jedna je prilikom kopanja deformirana, pa je tako jedan završetak prešao preko drugoga.

Brončana je fibula kasnolatenskoga tipa. T. III. br. 21, 21a.

Gvozdена kopča⁴ za pojas s jezičkom ima oblik prstena, a promjer joj je 5 cm, od toga je 2,5 cm kružni otvor u sredini kopče. Jezičac nije pričvršćen, nego slobodan. On je i u grobu pronađen na kopči, te je dobro vidljiv trag, gdje je nekada stajao. Kopča je u dosta lošu stanju. T. III. br. 22.

Zrna od đerdana su od modre staklene paste i pronađena su razasuta po grobu.

Nalaz ovoga groba datirala je fibula i kopča u kasni La Tène.

Grob br. 8.

Pošto je otvoren i pažljivo očišćen grob, u dubini 0,70 cm pronađen je potpuno sačuvan skelet orijentiran Z.—I. Ruke opružene uz tijelo. Glava okrenuta na desnu stranu. Dužina skeleta 150 cm. T. VII. br. 50. Od priloga pronađen je fragmenat gvozdene fibule. Ona je nađena na desnoj nadlaktici. Sastoji se od dijela spirale i igle. Prema tipu glave fibule grob se može datirati u kasno latensko doba.

Iskop br. 4.

U ovom je iskopu pronađeno gvozdено koplje, 2 zrna od đerdana i komadići članaka astragalnog pojasa.

Duž koplja vidljivo je rebrasto ojačanje. Koplje⁵ je dugo 22 cm, od toga držak 9 cm. Širina je lista 3,5 cm. Koplje je u dosta lošu stanju i na jednome mjestu oštećeno. T. III. br. 23.

Dva zrna s đerdana od bijele staklene paste u obliku koplja. Opaliziraju na zlatno, žuto, modro i crveno. T. III. br. 24.

Ulomci članaka astragalnoga pojasa jesu isti, kao što je i prilog iz groba br. 9.

Prema obliku kopče i fragmentima astragalnog pojasa ovaj se nalaz može datirati u ranije faze La Tène.

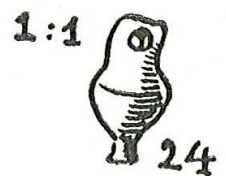
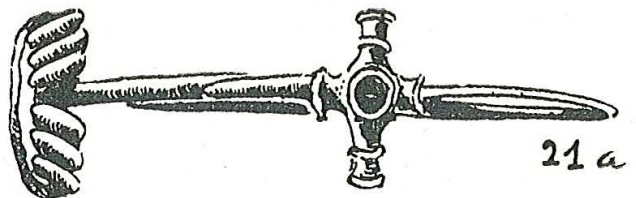
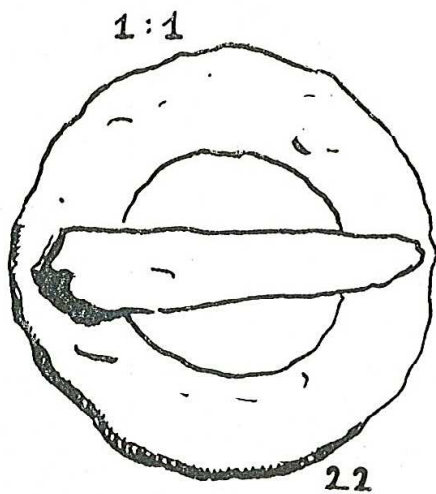
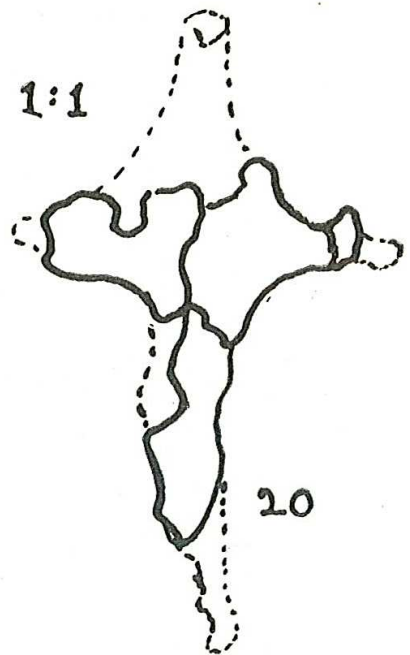
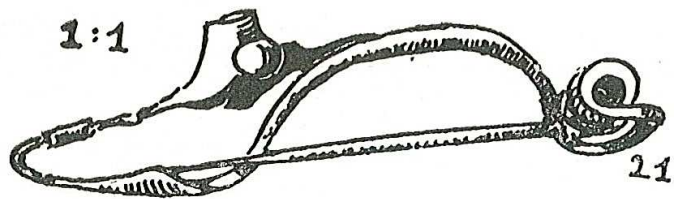
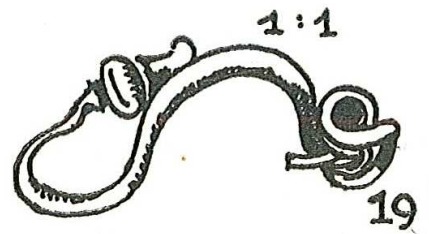
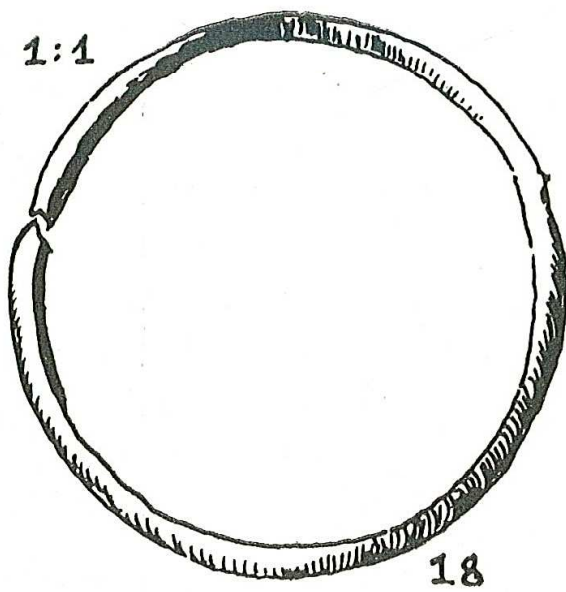
Grob br. 9.

U ovome je grobu skelet bio orijentiran SZ-JI s položenim rukama na želudac. Grob je bio bogat priložima: na svakoj ruci nađena je po jedna veoma plastična brončana narukvica, u visini struka ostatak astragalnog brončanog pojasa, oštećena brončana fibula, jedna oštećena fibula i jedna narukvica, slomljena, srebrna — filigranski rad. A nađena je i van groba, u iskopu jedna brončana cijela fibula.

⁴ I. Hunyady: op. cit. T. XI. br. 24.

⁵ I. Hunyady: op. cit. T. L. br. 3.

Tabla III.

Brončane narukvice⁶ sastoje se od 6 veoma plastičnih članaka, od kojih je jedan pomičan. T. IV. br. 25. Svaki je članak sastavljen od jednog ukrasnog dugmeta u sredini, u koje su duboko urezane crtice u obliku trokuta. Sa svake strane članka nalazi se ukras u obliku poludugmeta s jednim ispupčenjem između dvije duboko urezane crtice. Pomični članak ima s jedne strane jezičac od 12 mm, koji ulazi u odgovarajući otvor na susjednom članku, dok s druge strane ima ispust s rupicom, koji se smješta u susjedni članak. Unutrašnji je promjer 5,5 cm. Svaki je članak visok 3,5 cm, a širok 3 cm.

Od astragalnoga pojasa⁷ pronađen je 41 članak i obje završne kopče. Svaki je članak ukrašen s 4 polukružna ispupčenja, između kojih se nalazi horizontalna gredica s tri duboko urezane crtice. Članak je dug 6 cm, dok su završne kopče dugačke 5,5 cm. Kopča se sastoji od jedne plosnate površine široke 1 cm, čija se jedna strana spaja s člancima pojasa, dok druga ima 3 petlje, od kojih svaka ima promjer od 1 cm. Druga je kopča istovjetna ovoj. T. IV. br. 26.

Brončana je fibula srednjelatenskoga tipa. T. IV. sl. 27. Noga je fibule savijena prema luku u obliku stilizirane ptičje glave. Luk je širok. Papučica za iglu načinjena je u obliku pločice. Glava je fibule sastavljena od 2 para spirala.

Fragmenti srebrne filigranske narukvice T. IV. br. 28 sastoji se od široke ukrasne pločice, iz koje polazi 7 tordiranih niti, koje se, opisujući krug, sužavaju u tanku srebrnu pločicu završenu jednim završetkom u obliku slova S. Na kraju široke ukrasne pločice nalazi se također jedan otvor, koji odgovara otvoru suženog dijela narukvice, s kojim se zakopčavao, tako da se jedna vezica provlačila kroz oba otvora. Na taj bi način narukvica imala oblik poznatih nalaza iz Mramorca, koji se datiraju u nešto raniji period (ostali nalazi iz ovoga groba mogu se najranije datirati u srednjelatensko doba). Širi dio ukrasne pločice narukvice ukrašen je po ivici gusto poredanim granuliranim srebrnim zrnima. Sredina ukrasne pločice urešena je sa 3 male kupe, koje su načinjene od zavijene tanke srebrne žice. Od treće kupe prema tordiranim žicama nalazi se trokutić načinjen od srebrnih zrnaca u tehnici granuliranja.

Fragmenat srednjelatenske fibule T. IV. br. 28a sastoji se od glave, jednog dijela luka i jednoga dijela igle. Luk ide gotovo paralelno s iglom. Spirala je sastavljena od 2 para navoja. Pored fibule pronađen je ulomak ukrasa od tanke brončane žice u obliku osmice⁸, koji je prvobitno bio postavljen na luku fibule.

Ulomak gvozdene fibule sastoji se od dijela glave, dijela noge i dijela papučice. Na luk je duboko navučena noga urešena sa 2 ukrasna dugmeta, između kojih se nalazi pločica u veličini ukrasnih dugmeta. Iz fragmenta papučice može se zaključiti, da je bila iskucana pločica u obliku trokutića. T. V. br. 29.

⁶ I Hunyady: op. cit. T XXXIII.

Arheološki muzej Zagreb, Nalazište Vojakovac (kot. Bjelovar). Neobjavljeno.

⁷ Arheološki muzej Zagreb, nalazišta: Dalj, Sotin (kot. Vukovar) i Sr. Mitrovica. Neobjavljeno.

⁸ R. Bižić: Pregled predhistorijskih fibula Bosne i Hercegovine. T. III. br. 35.

Ovaj grob svojim materijalom zaslužuje naročitu pažnju. S jedne strane dvije masivne brončane narukvice jako profiliranih članaka, zatim brončana fibula s profiliranom ptičjom glavom datirali bi ovaj nalaz, kao što je prije napomenuto u srednjelatenski period. S druge strane astragalni pojas po svom obliku i naročito po karakteristici kopča mogao bi biti nešto stariji pa čak pripadati posljednjim fazama I. željeznog doba. Srebrna narukvica, koja po svom obliku podsjeća na srebrne nalaze iz Mramorca⁹ može pripadati periodu od 6. do 4. stoljeća p. n. ere. Dok nalazi iz Mramorca karakteriziraju tipičnu ilirsku kulturu, dotle bi ova narukvica po svome materijalu (srebro) kao i po obliku ukrasa na široj pločici na svaki način mogla pripadati latenskom periodu.

Ne upuštajući se ovdje u problem porijekla i načina obradbe ovakvih objekata, upozoravamo na izvanredan oblik i izradbu ovoga komada, koji odskake od ostalog materijala s ovoga nalazišta.

Iskop br. 5.

U ovom iskopu pronađena je jedna brončana narukvica slomljena na dva dijela, ali kompletna, jedna brončana fibula i fragmenat gvozdene fibule.

Brončani kolut narukvice ukrašen je jednostavnim rebrima bez ikakvog dotjerivanja. Rebra su poluloptasta oblika. Krajevi su narukvice razmaknuti. Unutrašnji promjer narukvice iznosi 6 cm. T. V. br. 30.

Brončana je fibula tipa kasnolatenskoga¹⁰. Glava je načinjena od 3 para spiralnih zavoja. Luk ima okrugao presjek. T. V. br. 31.

Ulomak gvozdene fibule sastoji se od glave, dijela luka i dijela igle. Fragment je u dosta lošu stanju. T. V. br. 32.

Na osnovu ovih nalaza grob se može datirati u kasni La Tène.

Iskop br. 6.

Brončano kasnolatenska fibula¹¹ nađena je u iskopu groba, koji je bio orijentiran Z.—I., dubok 0.70 cm. Luk fibule ide gotovo paralelno s iglom i ima okrugao presjek. Glava je sastavljena od 2 para spiralnih navoja. Fibula je duga 7 cm, od toga 3 cm noga, koja je ukrašena plošnatim prstenom, iza kojega se noga produljuje još za 1 cm. Završetak je noge u obliku pločice, koja sa obje strane ima jedan ispust, kojima je pričvršćena na luk. Fibula je sastavljena od dva dijela: igla, glava, luk i noga čine jedan dio, i ukrasnog prstena, koji je navučen na nogu. Ukrasni se prsten sastoji od kružnog vijenca, na kojemu je ukras od urezanih crtica. Iz sredine prstena uzdižu se tri kruga simetrično poredana, pa se sva tri spajaju gore iznad središta kruga. To mjesto spajanja ukrašeno je malim dugmetom. T. V. br. 33.

Iskop br. 7.

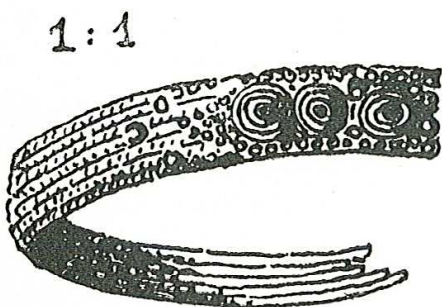
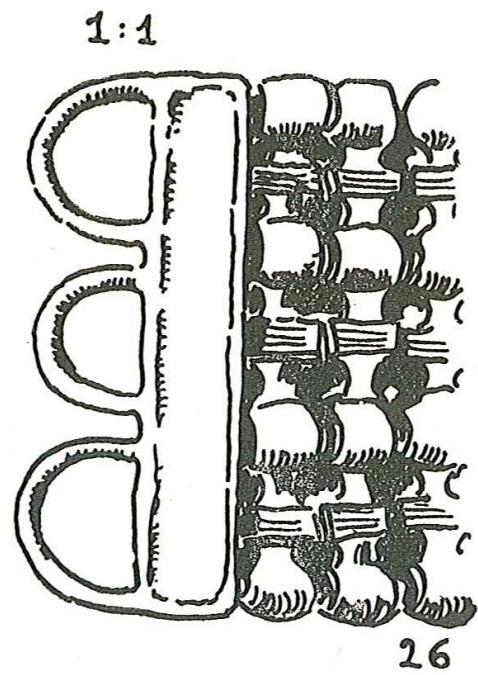
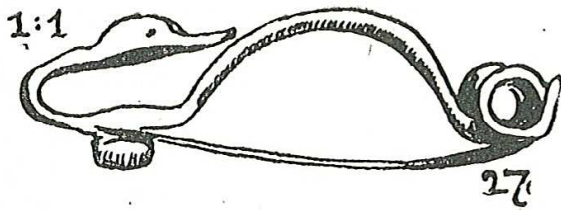
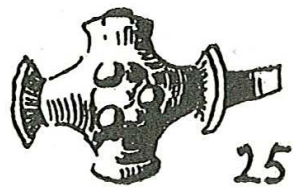
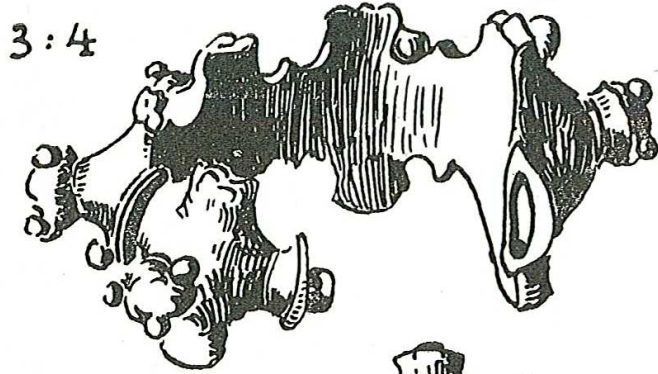
Prilikom obrađivanja vrta, koji se nalazi iza stambenih kuća, koje su oko 120 metara južno od najbližeg dijela nalazišta, pronađeni su

⁹ M. Garašanin: Muzeji br. 2 str. 129.

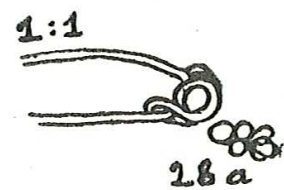
¹⁰ R. Bižić: op. cit. T. III. br. 33.

¹¹ Arheološki muzej Zagreb, nalazište: Kupinovo (Srijem). Neobjavljeno.

Tabla IV.

28

predmeti i predani u kancelariju uprave ciglane. Reambulacijom dotičnog terena, na kojemu se nalazi vrt, ustanovljeno je, da je to zemljište nasipano zemljom, koja je donesena s mjesta nekropole.

Sada su se prvi puta pojavili predmeti, koji nose jasne tragove paljevine, što dosada ni jedamput nije bilo ustanovljeno. Predano je: 3 brončana ulomka toliko deformiranih od vatre, da im nije moguće ustanoviti prvobitnu funkciju, 4 zlatna zrna za đerdan¹². T. V. br. 34., od kojih 3 nose tragove paljevine, brončana karika, 1 brončani članak za astragalni pojas, gvozdeni lančić a 1 fragmenat brončane fibule i jedan nož. T. V. br. 35.

Datiranje ovoga nalaza može se izvršiti pomoću zlatnih zrna kao i glave jedne brončane nepotpune fibule, koja pripada kasnom La Tènu. Gvozdeni nož, koji ima ravno sječivo, a hrbat jako lučno izvijen, po svom bi obliku mogao biti i nešto raniji. Kako je ovo iskop, ovaj nož možda i ne pripada istom grobu.

Grob br. 10.

Skeletni grob orijentiran SZ-JI, dubina 0,50 cm. Skelet se raspao u prah, samo se očuvala lubanja, pored koje je pronađeno koplje¹³ savijeno šiljkom prema lubanji. Uzduž koplja pruža se ojačano rebro. Dužina je koplja 48 cm. T. V. br. 36.

Po svom tipu ovo koplje odgovara latenskom periodu. Također je za ovaj period karakteristično i savijanje koplja prije polaganja u grob.

Grob br. 11.

Kad su grob otvorili, skeletu se uopće nije našao trag. U grobu, kojemu je dubina 0,60 cm, nađeni su fragmenti latenske posudice, pored koje su pronađeni: 2 brončane fibule međusobno vezane dvostrukim lančićem¹⁴ duljine 12 cm T. VI. br. 37, 1 fibula s dvostrukim lančićem i 3 fragmenta isto takovog lančića.

Sve 3 fibule su srednjelatenske i potpuno iste. Kako su lančići — bilo oni, koji se nalaze na slobodnoj fibuli, bilo oni, koji su vezani na 2 fibule — kao i sva 3 ulomka lančića potpuno isti, dopuštaju zaključak, da je to jedan cjelovit nakit.

Glava je fibule sastavljena od 4 para navoja. Luk je malo ovalnoga presjeka. Noga se završava ukrasnim dugmetom, koje je ornamentirano urezima u obliku spirale, u čijem se završetku nalazi ispupčenje. Taj se ornament nalazi na obje strane ukrasnog dugmeta. Noga se završava krajem, koji je odebljan. Kroz glave fibula, koje su međusobno spojene, prolazi žica, koja je na kraju zatvorena u obliku spirale, kroz koju se provlači dvostruki lančić. Treća fibula također ima žicu provučenu kroz glavu, ali su lančići navučeni preko igle.

Slobodna fibula imala bi 2 lančića jednake dužine, ako bi se kraćem lančiću, koji je pričvršćen na fibuli dodao 1 duži ulomak, a dužem lančiću uz fibulu 2 kraća ulomka. U tom slučaju oba lančića imala bi istu dužinu, koja iznosi 32 cm.

¹² W. Jenny: Keltische Metallarbeit T. XVIII. br. 6.

¹³ I. Hunyady: op. cit. T. L. br. 3.

¹⁴ Arheološki muzej Zagreb, nalazište Dalj. Neobjavljeno.

Odmah pored ovoga groba pronađena su 3 koplja. T. VI. br. 38, 39, 40. 2 brončane fibule T. VI. br. 41, 42 i zrno (đerdana od modre staklene mase.

Datiranje ovoga nalaza može se izvršiti po kasnolatskoj fibuli.

Grob br. 12.

U oštećenom grobu, orijentacije Z.—I. pronađeni su dislocirani dijelovi skeleta. U dubini od 0,90 cm pronađen je ulomak grafitne posude iz koga se nije moglo odrediti tip i oblik posude.

Grob br. 13.

U grobu pronađeni su prilozi: 2 cijele brončane fibule T. VI. br. 43, i 1 mala brončana fibula. Kroz glavu ove fibule provučen je jedan prsten, na kojemu je vjerojatno bio privjesak. Noga je ukrašena dugmetom, iza kojega je produžetak noge, koji se završava šiljkom. Ovaj je šiljak ornamentiran crticama i naslanja se na luk. Luk se visoko izvija, valjkastog je presjeka i ukrašen sa dva dugmeta, među kojim se završava šiljak noge. Luk između ukrasnih dugmeta i spirale je naroskan. Dužina je fibule 3 cm. (T. VI. br. 44). Osim toga pronađeni su: 1 igla i dio spirale, kroz koju je provučen mali prsten, zrna za đerdan od zelenkaste staklene paste i 2 zrna za đerdan od spondylusa.

Ovaj se grob može datirati prema maloj brončanoj fibuli u kasni La Tène.

Grob br. 14.

Grob, za koji se nije mogla točno ustanoviti orijentacija, jer je bio presječen i uništen od radnika, prije nego što su primijetili učinjenu štetu.

U grobu pronađena je u dubini od 0,90 cm jedna polovica grafitne posude, koja je sada restaurirana. T. VI. br. 45.

Ova je grafitna posuda dosta duboka (lonac) s jače profiliranim rubom otvora. Na trbuhu nalazi se vertikalni metličasti ornament. Promjer gornjega otvora ima 14 cm, koliko iznosi i visina. T. VI. br. 45.

Grob br. 15.

b

U ovome su grobu u dubini od 0,30 cm. pronađene kosti konja i dva ulomka keramike, dok skeletu nije bilo traga. Keramika je srednjovjekovna i ukrašena valovitim linijama, kao što se to vidi na T. VII. br. 46, 47.

Iskop br. 8.

Prilikom posjeta muzeju radnoga kolektiva ciglane radnici su donijeli i predali brončanu narukvicu, koju su pronašli u iskopu dan ranije. Pošto su pronašli narukvicu, pažljivo su pregledali zemljište, ali više ništa nisu našli. U grobu nije primijećen trag skleta.

Tabla V.

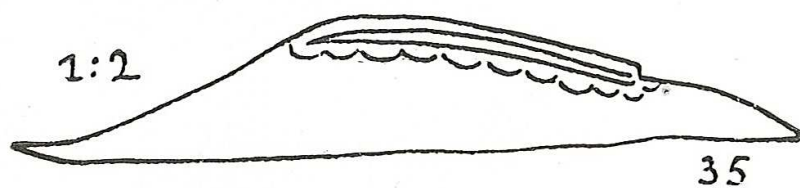
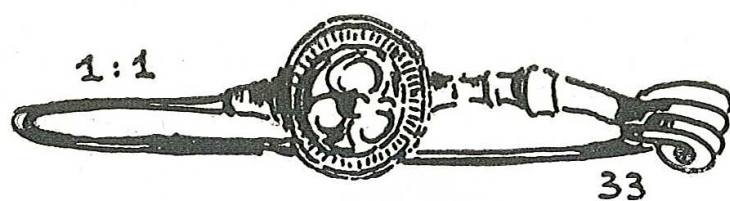
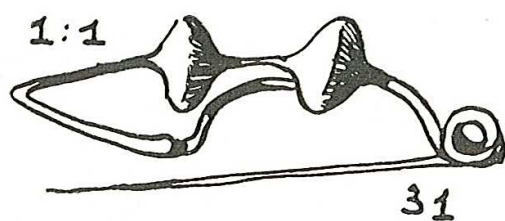
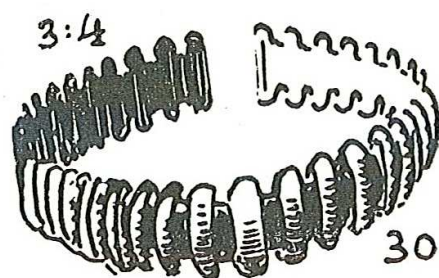
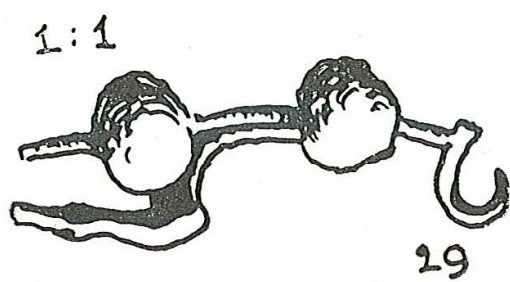

Tabla VI.

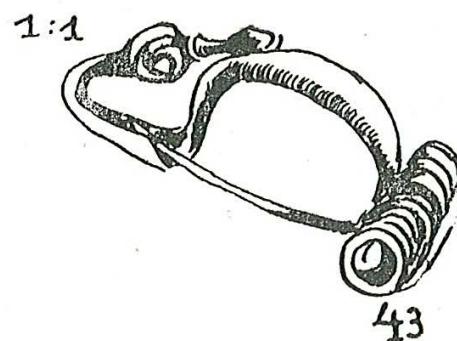
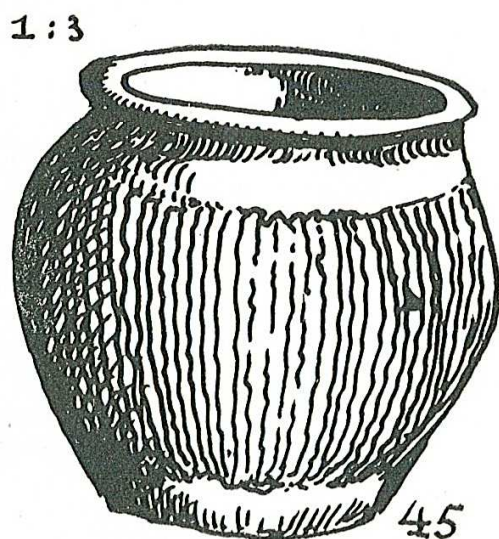
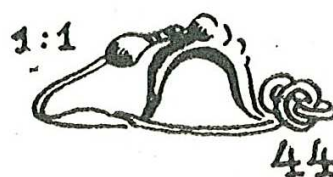
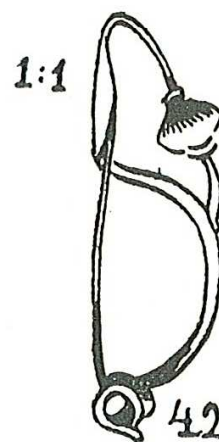
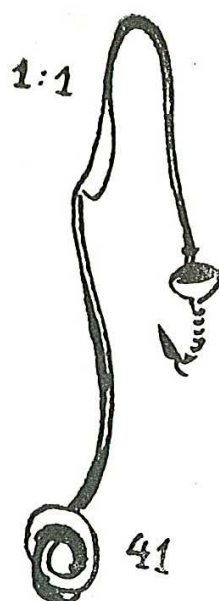
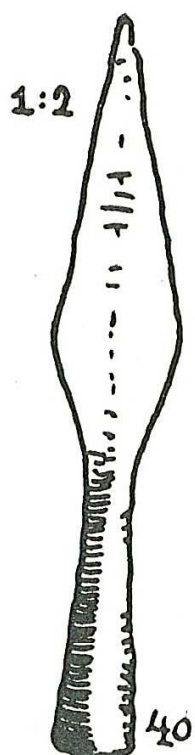
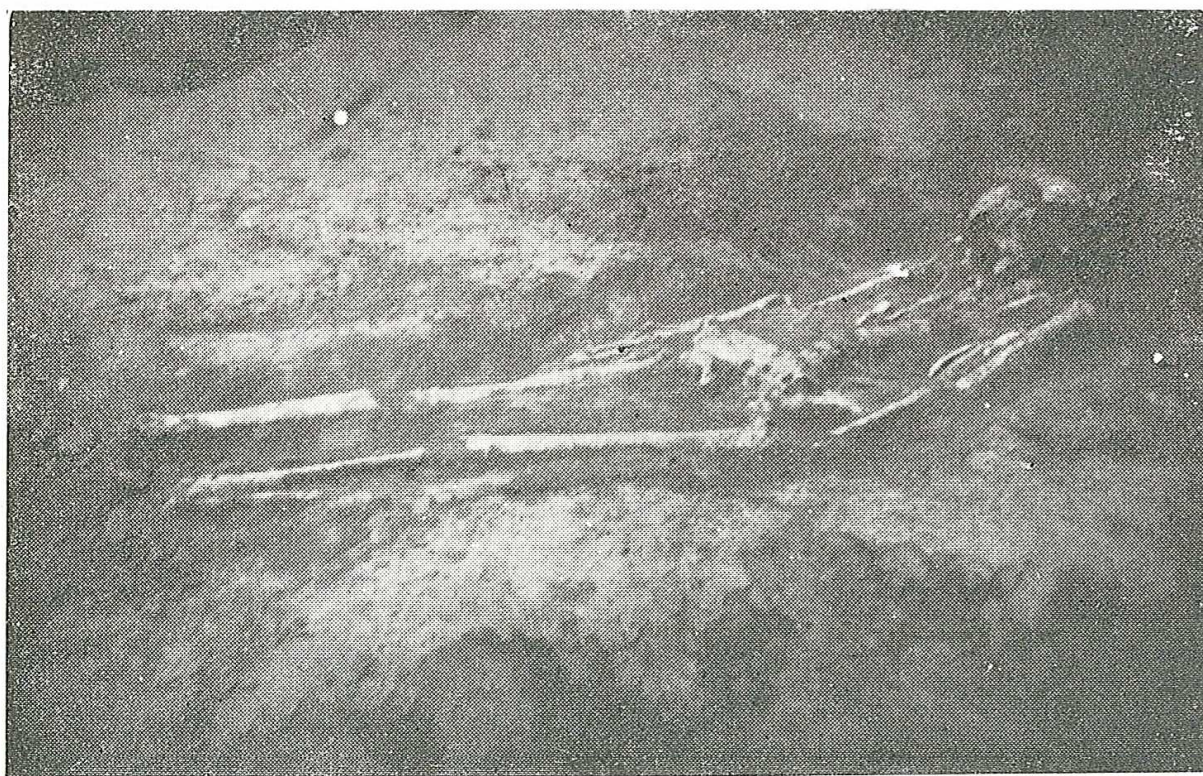
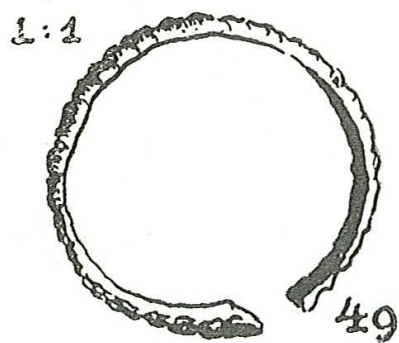
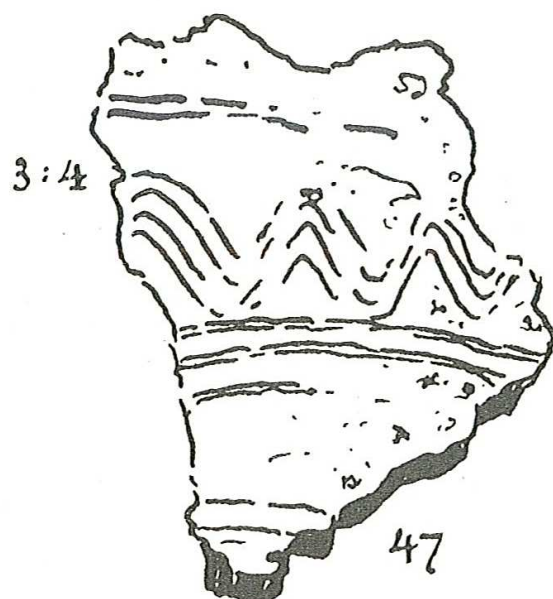
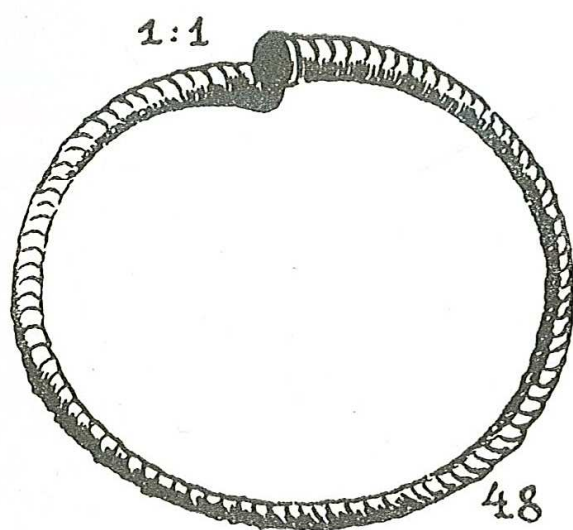

Tabla VII.

U narukvicu su duboko urezane crtice. Krajevi su odebljani i prelaze jedan preko drugoga. Ona je ovalnoga oblika i ima unutarnji promjer 5 cm, T. VII. br. 48.

Iskop br. 9.

Narukvica, za koju se ne znaju nikakovi podaci, jer je pronađena u vagončiću prilikom prijevoza zemlje.

Narukvica¹⁵ je malena, pa joj promjer iznosi svega 3 cm. U narukvicu urezane su crtice. Krajevi su slobodni, od kojih je jedan deblji. T VII. 49.

Kao što se vidi iz opisanoga materijala, ova tek načeta nekropola ima niz veoma zanimljivih i za nauku dragocjenih podataka. Vjerujemo, da objavljujući materijal i u svakovom obliku možemo pridonijeti djelomično rješavanju problema latenske kulture kod nas.

U ovom zaključku ne ćemo se detaljnije zadržavati na diskusiji o pojedinim problemima, koji se nameću, jer mislimo, da bi to bilo preuranjeno s obzirom na vjerovatno značajniji materijal, koji se još krije pod zemljom.

Ipak moramo ukazati na nekoliko važnih momenata, koji ovaj nalaz osvjetljavaju. Sam je položaj nekropole takav, da se na materijalu može vidjeti s jedne strane opstojanje tradicija iz I. željeznog doba, a s druge strane razvijanje specifičnih formi II. željeznog doba. Tako smo opazili, da pored čisto latenskih oblika (da ne kažemo keltskih) opstoje jake reminiscence na kulturu starijih stanovnika ovoga područja, t. j. Ilira. Materijal datiran u I. željezno doba vezuje se za kompleks ilirske kulture južno od Save (D. Dolina, Glasinac i t. d.). Na latenskom materijalu vidimo s jedne strane čisto keltske forme, koje su vjerojatno još u svojoj postojbini (Galija) imale isti oblik, a s druge strane u tom istom materijalu osjeća se i jak utjecaj tla, na kojemu je nastao.

O problemu etničkih nosilaca ove kulture zasada ne ćemo govoriti ništa, osim već napomenutih detalja.

Po svemu sudeći, ovaj je materijal toliko dragocjen, da bi vrijedilo izvršiti sistematsko iskapanje ove nekropole, jer bi tada materijal vjerojatno mogao dati dalekosežne rezultate.

ZUSAMMENFASSUNG

Funde aus der jüngeren Eisenzeit aus Osijek

Wie aus dem beschriebenen Material ersichtlich ist, enthält diese erst kürzlich angeschnittene Grabstätte sehr interessante und für die Wissenschaft wichtige Elemente. Wir hoffen mit diesem, wenn auch nur in solcher Form veröffentlichten Material zur Lösung des Problems der La Tène Kultur bei uns beizutragen.

In dieser Zusammenfassung wollen wir uns nicht länger bei der Diskussion über einzelne Probleme, die sich förmlich aufdrängen, aufhalten, da wir es für

¹⁵ Arheološki muzej Zagreb, nalazište Dalj. Neobjavljena.

verfrüht betrachten mit Rücksicht auf das wertvollere Material, das voraussichtlich die Erde noch in sich birgt. Trotzdem müssen wir auf einzelne wichtige Momente, die diese Funde beleuchten, hinweisen.

Schon die Lage dieser Grabstätte ist eine solche, daß auf dem Material einerseits das Bestehen der Tradition aus der ersten Eisenzeit und anderseits die Entwicklung der spezifischen Formen der zweiten Eisenzeit ersichtlich sind.

So konnten wir beobachten, daß neben reinen La Tène-Formen (um nicht zu sagen keltischen) starke Reminiszenzen an die Kultur der älteren Bewohner dieses Gebietes, d. h. der Illyrier, bestehen. Das Material, welches aus der ersten Eisenzeit stammt, schließt an die Komplexe der illyrischen Kultur südlich der Save (Donja Dolina, Glasinac, u. s. w.) an. An dem La Tène-Material sehen wir einerseits rein keltische Formen, die wahrscheinlich schon in ihrer Urheimat die gleichen waren, und anderseits fühlt man an demselben Material auch den starken Einfluß des Bodens, dem es entstammt.

Über das Problem der ethnischen Träger dieser Kultur wollen wir vorderhand, außer der schon angeführten Einzelheiten, nicht sprechen.

Nach allem zu schließen, ist dieses Material so wertvoll, daß es sich lohnen würde eine systematische Ausgrabung dieser Grabstätte vorzunehmen, da wahrscheinlich bedeutende Resultate an den Tag gefördert werden könnten.